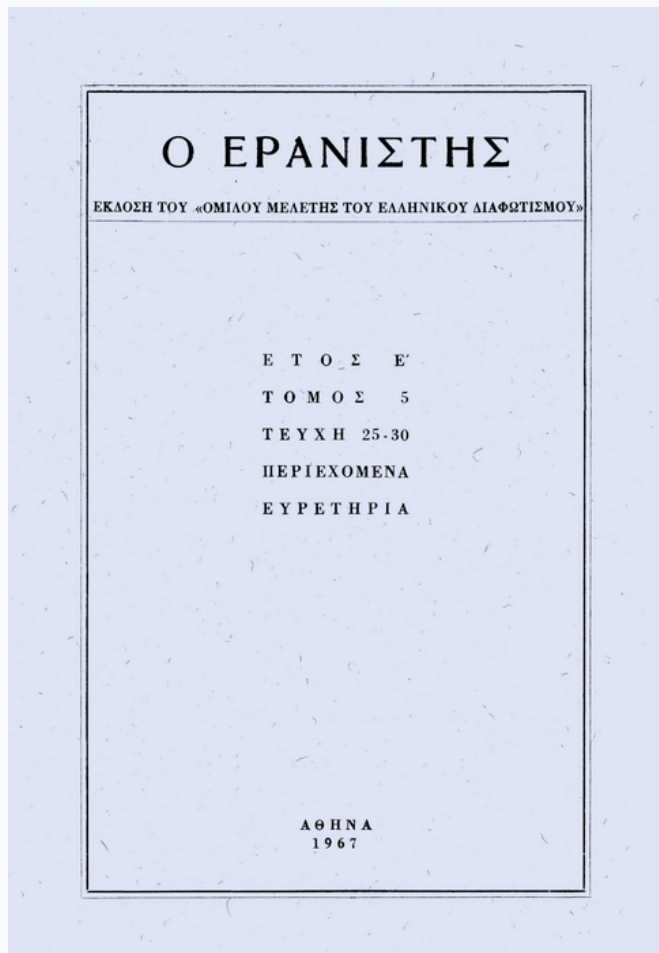

The Gleaner

Vol 5 (1967)

Τα γεγονότα του 1808 στην Κωνσταντινούπολη. Νέες ελληνικές μαρτυρίες

Αικατερίνη Κουμαριανού

doi: [10.12681/er.9436](https://doi.org/10.12681/er.9436)

Copyright © 2016, Αικατερίνη Κουμαριανού

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Κουμαριανού Α. (2016). Τα γεγονότα του 1808 στην Κωνσταντινούπολη. Νέες ελληνικές μαρτυρίες. *The Gleaner*, 5, 156–171. <https://doi.org/10.12681/er.9436>

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1808 ΣΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ ΝΕΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

Τὰ κείμενα πού παρουσιάζω εἶναι τρεῖς διαφορετικὲς μαρτυρίες ἀπὸ τὰ γεγονότα πού διαδραματίσθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη ἀνάμεσα στὸν Ἰούνιο καὶ τὸν Νοέμβριο τοῦ 1808, καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελέσανε τὴν τελευταία φάση ἀπὸ τὴν ἐξέγερση τῶν Γενιτσάρων. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ σώματος —μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες καὶ πιδ αἱματηρὲς στὴν τουρκικὴ ἱστορία—, ἄρχισε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1806 καὶ τελείωσε τὸν Νοέμβριο τοῦ 1808 μὲ ὀλοκληρωτικὴ ἤττα τῶν στρατιωτικῶν μονάδων τὶς ὁποῖες εἶχε δημιουργήσει καὶ συγκροτήσει ὁ Σουλτάν Σελῆμ Γ¹. Ἡ προσπάθεια τοῦ τελευταίου νὰ ἀναδιοργανώσει τὸν

1. Ἡ ἐξέγερση τῶν Γενιτσάρων ἀποτελεῖ σταθμὸ στὴν ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Καὶ τοῦτο γιατί ἡ νίκη τοῦ σώματος ἐπὶ στρατιωτικῶν μονάδων ἐκπαιδευμένων σύμφωνα μὲ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα ἀνέστειλε τὴν ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων τὶς ὁποῖες ὁ Σελῆμ ὁ Γ¹ εἶχε θεωρήσει ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνάρρησή του στὸν θρόνο (1789) ὡς βασικὴ προϋπόθεση γιὰ νὰ ἐπιτύχει τὸν ἐκσυγχρονισμό τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Τὰ γεγονότα αὐτὰ πού διήρκεσαν ἐπὶ δύο σχεδὸν χρόνια καὶ ἀπέτέλεσαν τὴν τελικὴ, δραματικὴ φάση στὴν προσπάθεια νὰ ἀνανεωθεί ἡ αὐτοκρατορία στὴν ἴδια τὴ δομὴ της, προσεῖλκυσαν, ὅπως ἦταν φυσικόν, τὴν προσοχὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τόσο τῶν συγχρόνων ὅσο καὶ τῶν μεταγενεστέρων μὲ ἀποτελεσματὸ νὰ ὑπάρχει ἀφθονὴ βιβλιογραφία γύρω ἀπὸ τὸ θέμα. Στὴ μικρὴ αὐτὴ παρουσίαση θεώρησα σκόπιμο, παραλείποντας τὰ γενικὰ ἱστορικὰ μελετήματα, νὰ σημειώσω ἀφενὸς μερικὰ κείμενα πού ἀποτελοῦν πηγὰς καὶ ἀφετέρου ὀλιγάριθμα μεταγενέστερα βοηθήματα

πού σχολιάζουν διεξοδικὰ τὰ ὅσα διαδραματίσθηκαν στὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1806 ἕως τὸν Νοέμβριο τοῦ 1808. Ἀπὸ τὶς πιδ σημαντικὲς σύγχρονες μαρτυρίες, τὸ δέιμο ἐργο *Les Révolutions de Constantinople en 1807 et 1808...* Paris, 1819, τοῦ ὁποῦ ὁ συντάκτης Juchereau de Saint-Denis, ὑπῆρξε μέλος τῆς γαλλικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς στὴν Πόλη, καὶ αὐτόπτης τῶν γεγονότων τὰ ὁποῖα περιγράφει ἰδίως στὸν δεύτερο τόμο. Χρήσιμα στοιχεῖα παρέχονται ἐπίσης στὸ βιβλίο τοῦ C[harles] D[eval], *Deux années à Constantinople et en Morée, 1825-1826...* Paris 1826, ἰδίως στὸ κεφάλαιο 9, ὅπου πληροφορίες σχετικὲς μὲ τὶς στρατιωτικὲς μεταρρυθμίσεις τοῦ Σελῆμ καὶ τὸ ἱστορικὸ τῶν Γενιτσάρων ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τοῦ σώματος ὡς τὴν ὀλοκληρωτικὴ καταστροφὴ του ἀπὸ τὸν Σουλτάν Μαχμούτ Β', στὰ 1826. Ἀπὸ τὰ μεταγενέστερα βοηθήματα, τοῦ Schlechter, Ottokar, *Die Revolutionen in Constantinopel in den Jahren 1807*

τουρκικὸ στρατὸ σύμφωνα μὲ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα συνάντησε πολλές ἀντιδράσεις: ἡ ἀρχικὰ συγκρατημένη δυσaréσκεια τῶν συντηρητικῶν φορέων τοῦ τουρκικοῦ δημοσίου βίου ἐναντίον τῶν νεωτεριστικῶν μέτρων τοῦ Σελήμ, ὑποβοηθημένη ἐντεχνα ἀπὸ τὶς ποικίλες παρεμβά-

und 1808, Wien 1882, βασισμένο σὲ τουρκικὲς πηγές, ἀναφέρεται διὰ μακρῶν στὶς μεταρρυθμίσεις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὁ Driault στὸ βιβλίο του *La Politique orientale de Napoléon...* 1806-1808, Paris 1904, σελ. 187-197 καὶ 352-370, περιγράφει τὶς δύο τελευταῖες φάσεις τῶν γεγονότων. Ὁ H. Dehérein, στὸ δημοσίευσμά του *La Vie de Pierre Ruffin*, Paris 1929, II 287, μιλεῖ γιὰ τὴν ἐξέγερση τῶν Γενιτσαρῶν καὶ γιὰ σχετικὲς χειρόγραφες πηγές. Ὁ J. Ancel ἐπίσης στὸ *Manuel Historique de la Question d'Orient*, 1792-1925, ἔκδ. β', 1926, 37 κέξ., περιγράφει σύντομα τὶς νεωτεριστικὲς προσπάθειες τοῦ Σελήμ. Ὁ La Jonquière στὴν *Histoire de l'empire ottoman...* Paris 1881, ἀναφέρεται στὶς μεταρρυθμίσεις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τὶς ὁποῖες εἶχε ἐγκαινιάσει ἀπὸ τὶς ἀρχὲς κιόλας τοῦ 18ου αἰῶνα ὁ Comte de Bonneval, καθὼς καὶ στὶς ἀνανεωτικὲς προσπάθειες τοῦ Σελήμ βλ. ἰδίως σελ. 388 κέξ. Τὸ ἔργο τῶν H.A.R. Gibb καὶ H. Bowen, *Islamic Society and the West*, London 1951, ὅπου καὶ ἄφθονη βιβλιογραφία, ἀποτελεῖ σημαντικὴ συμβολή γιὰ τὴν πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ στρατιωτικὴ σύνθεση τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Στὸν τόμο I, μέρος I, 56 κέξ. οἱ συγγραφεῖς ἀναφέρονται διεξοδικὰ στὴν δημιουργία, σύσταση καὶ ὀργάνωση τοῦ σώματος τῶν Γενιτσαρῶν. Γιὰ τὸν Μουσταφᾶ Μπαϊρακτάρ, πιστὸ φίλο τοῦ Σελήμ καὶ ἰσχυρὸ στρατιωτικὸ παράγοντα, σημειῶνω τὸ μελέτημα τοῦ A. F. Miller, *Mustafa paša Bajraktar*, Μόσχα 1947, τὸ ὁποῖο γνωρίζω μόνο

ἀπὸ βιβλιογραφικὴ ἀναγραφή. Ἀλλὰ καὶ ἡ λογοτεχνία ἐχρησιμοποίησε ὡς θέμα τὰ γεγονότα τῶν ἐτῶν 1806-1808: σημειῶνω ἐνδεικτικὰ σύγχρονο ἑλληνικὸ κείμενο τὸ ὁποῖο παρουσίασε καὶ σχολίασε ἡ Ἐλισάβετ Α. Ζαχαριάδου στὸ περιοδικὸ «Ἐποχές», ἀρ. 18, Ὀκτώβριος 1964 (δημοσιευμένο ἀργότερα μέσα στὸν τόμο «Σταθμοὶ πρὸς τὴν νέα ἑλληνικὴ κοινωνία», Ἀθήνα 1965, 49 κέξ.). Ἡ τουρκικὴ διαμάχη ἐχρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τὸν Ἑλληνα συγγραφέα, αὐτόπτη τῶν γεγονότων, ὡς θέμα γιὰ τὸ δεύτερο μέρος τοῦ Διαλόγου. Μεταγενέστερο τὸ διήγημα, ρωμαντικοῦ ὅφους, μυθιστόρημα τοῦ γάλλου Alphonse Royer (1803-1875), μὲ τίτλο «Les Janissaires», Paris 1844, μεταφράσθηκε στὰ ἑλληνικά: «Οἱ Γενίτσαροι, μυθιστορηματικὸν διήγημα τοῦ Ἀλφόνσου Ρογήρου... Σμύρνη 1843». (Τὸ πρωτότυπο ποὺ παρουσιάζεται στὴ χρονολογία κατὰ τὴν ὁποία ἐκδόθηκε τὸ γαλλικὸ πρωτότυπο καὶ ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση θεωρῶ ὅτι ἔχει τὴν ἐξήγησή του: τὸ ἔργο τοῦ Royer φαίνεται ὅτι δημοσιεύεταν σὲ συνέχειες σὲ κάποιο γαλλικὸ περιοδικὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐγινε ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση.) Στὸ μυθιστόρημα τοῦ Royer οἱ προσωπικὲς περιπέτειες τῶν ἡρώων του, ἔχοντας ἐπικέντρο τὴν Κωνσταντινούπολη τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνα, ἐμπλέκονται μὲ τὶς προσπάθειες τῶν σουλτάνων Σελήμ Γ' καὶ Μαχμούτ Β' νὰ ἀνανεώσουν τοὺς θεσμοὺς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ ἔργο μεταφράσθηκε καὶ στὰ ρουμανικά ἀπὸ τὸν Atanasie N. Păcleanul, ὅχι ἀπὸ τὸ γαλλικὸ πρωτότυπο ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐλ-

σεις τῶν ξένων διπλωματικῶν εκπροσώπων, κατέληξε ὕστερα ἀπὸ συνωμοσίες, κινήματα καὶ δολοφονίες, σὲ ἀνοιχτὴ σύγκρουση τοῦ νέου στρατοῦ, τοῦ νιζάμι ντζεντίτ, μὲ τὸν στρατὸ τῶν Γενιτσάρων ποὺ ἐκπροσωποῦσαν στὴν τουρκικὴ στρατιωτικὴ ὀργάνωση τὸ συντηρητικὸ καὶ συνάμα τὸ πιὸ ἀπειθάρχητο στοιχεῖο.¹

ληνικὴ μετάφραση τῆς Σμύρνης. Στὸ Βουκουρέστι στὰ 1850 ἀναφέρεται καὶ δευτέρη ἐκδοσὴ του. Τὶς πληροφορίες αὐτὲς ὀφείλω στὸν κ. Κ. Θ. Δημαρᾶ τὸν ὁποῖο εὐχαριστῶ θερμὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ θέση.

Πρὶν προχωρήσω θεωρῶ σκόπιμο νὰ ἀναφερθῶ, πολὺ σύντομα, στὶς τρεῖς, ἀκόλουθες, κύριες φάσεις τῶν γεγονότων: ἡ πρώτη, Αὐγούστος 1806 - Μάιος 1807, ἐνῶ ἄρχισε μὲ μικρές, ἀνῶδυνες ταραχές ἐξελίχθηκε σὲ βίαιη αἱματηρὴ σύγκρουση ποὺ ἀπεστέρησε τὸν Σουλτάν Σελήμ ἀπὸ πολλοὺς πιστοὺς ἀξιωματούχους του καὶ τὸν ὑποχρέωσε νὰ δεχθεῖ τὴν διάλυση τοῦ νιζάμι ντζεντίτ. Ἡ ὁρμὴ ὅμως τῶν Γενιτσάρων ἦταν πιά τόση ὥστε δὲν κατευνάσθηκε παρὰ μόνο μὲ τὴν ἐκθρόνιση τοῦ Σελήμ καὶ τὴν ἀνάρρηση στὸν θρόνο τοῦ νεαροῦ ἐξαδέλφου του, Μουσταφᾶ Δ'. Στὴν δευτέρη φάση ποὺ κορυφώνεται τὸν Ἰούλιο τοῦ 1808, ὁ φίλος καὶ ὑποστηρικτὴς τοῦ Σελήμ, Μουσταφᾶ Μπαϊρακτάρ, πασᾶς τοῦ Ρουχτσούκ, ἐφθασε μὲ τὸ σῶμα του στὴν Κωνσταντινούπολη ἀποβλέποντας στὴν ἐπαναφορὰ τοῦ Σελήμ. Ἐνῶ ὅμως ἐπέτυχε νὰ ἐξουδετερώσει τοὺς Γενιτσάρους δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἀποκαταστήσει τὸν Σελήμ ποὺ δολοφονήθηκε ἀπὸ τὸν Μουσταφᾶ Δ' τῇ στιγμῇ ὅπου ὁ Μπαϊρακτάρ μὲ τοὺς στρατιῶτες του εἶχαν φθάσει ἔξω ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα ἀπαιτώντας τὴν ἀπελευθέρωση καὶ ἐπαναφορὰ τοῦ νομίμου σουλτάνου. Τῇ νίκῃ τοῦ Μπαϊρακτάρ ἐπακολούθησε ὁ θάνατος τοῦ Μουσταφᾶ Δ' καὶ ἡ ἐγκαθίδρυση στὸν θρόνο

τοῦ ἀδελφοῦ του Μαχμούτ Β'. Οἱ Γενίτσαροι ὅμως διαθέτοντας ἀκόμη σημαντικὴ δύναμη ἐθεώρησαν τὴν ἐπικράτηση τοῦ Μπαϊρακτάρ πρόσκαιρη: τὸν Νοέμβριο τοῦ 1808 σημειώνεται νέα ἐξέγερση τοῦ σώματος ἐναντίον τοῦ Μουσταφᾶ Μπαϊρακτάρ, ἐπακολούθει ἡττα καὶ θάνατος τοῦ τελευταίου καὶ πλήρης ἐπικράτηση τῶν Γενιτσάρων. Ὁ Σουλτάν Μαχμούτ Β', παρέμεινε στὸ θρόνο, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποτολμᾷ καμιά ἐνέργεια ἐναντίον τῶν τελευταίων. Καὶ μόνο ἀργότερα, στὰ 1826, κατώρθωσε νὰ ἐκτελέσει ἓνα σχέδιο ποὺ φαίνεται ὅτι ὀρίμαζε ἀπὸ καιρὸ στὴ σκέψη του: τὸν ὀλοκληρωτικὸ, δηλαδή, ἀφανισμὸ τοῦ σώματος. Γιὰ τὴν τελικὴ αὐτὴ φάση βλ. τὸ βιβλίο τοῦ Caus. de Perceval, *Histoire de la revolte des Janissaires*, traduit du turc. Paris 1826, μετάφραση ἀπὸ τὰ τουρκικὰ τοῦ ἔργου τοῦ Assad effendi. Σημειῶνω καὶ τὴν ἐλληνικὴ μετάφραση καμωμένη ἀπὸ τὸν Δ. Πολυχρονιάδη, μὲ τίτλο: *Ἱστορικὴ περὶ λήψης τῆς καταστροφῆς τοῦ Σώματος τῶν Γενιτσάρων ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ τῷ 1826*. Κωνσταντινούπολις 1871.

1. Σχετικὰ μὲ τὶς παρεμβάσεις τῶν ξένων διπλωματικῶν εκπροσώπων γιὰ τὴν διαμόρφωση τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς, ὑπάρχει βιβλιογραφία ἀνεξάντλητη. Εἰδικώτερα γιὰ τὴν ἐποχὴ αὐτῇ, ὅποτε ἡ Κωνσταντινούπολη ἔγινε τὸ ἐπίκεντρο αὐξημένης δραστηριότητος καὶ ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν δυνάμεων. Θεωρῶ ὅμως ὅτι ἡ παράθεση βιβλιογραφικῶν ἀναγραφῶν γιὰ θέματα

Στὴν ἐξέλιξη καὶ τὴν τροπὴ πού ἐπῆρε ὁ ἀγώνας ἀνάμεσα στὶς ἀντιμαχόμενες παρατάξεις ἐβάρυναν πολλοὶ παράγοντες : ὁ ἐθνικιστικὸς καὶ θρησκευτικὸς φανατισμὸς, τὸν ὁποῖο καλλιεργοῦσαν καὶ ἐκμεταλλεύονταν οἱ θρησκευτικοὶ ἀρχηγοί, ἀντιθέσεις δημιουργημένες ἀπὸ προσωπικὰ συμφέροντα καὶ φιλοδοξίες, ἀκόμη ἡ δυσφορία τῶν πενестέρων τάξεων τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ γιὰ τὴν βαρεῖα φορολογία. Ἡ δυσφορία ἐπαυξήθηκε ἀπὸ πρόσθετες φορολογικὲς ἐπιβαρύνσεις τὶς ὁποῖες ἐπέβαλλαν τὰ μεταρρυθμιστικὰ σχέδια τοῦ Σελήμ. Αὐτὴ τὴ λαϊκὴ ἀντίδραση δὲν παρέλειπαν νὰ ὑποδαυλίζουν καὶ νὰ χρησιμοποιοῦν στὴν κατάλληλη στιγμή οἱ ἐχθροὶ τοῦ Σουλτάνου ἐναντίον του. Τὰ μέτρα τοῦ Σελήμ Γ' ἐνῶ ἔτειναν νὰ ἀνανεώσουν ὀρισμένους παραδοσιακοὺς θεσμοὺς καὶ συνεπῶς νὰ ἀλλοιώσουν τὴν συντηρητικὴ συγκρότηση τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, δὲν ἐπηρέαζαν τὴν κοινωνικὴ δομὴ της. Ἀφ' ἑνὸς λοιπὸν ἀδιάφορα τὰ λαϊκὰ στρώματα πού, βραχυπρόθεσμα τουλάχιστον, δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν ἀνανεωτικὴ προσπάθεια τοῦ Σελήμ. Ἀντίθετα, ὀρισμένα οἰκονομικὰ μέτρα, ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν στόχων του, ἐπλητταν τὶς ἀσθενέστερες οἰκονομικὰ τάξεις καὶ ἀποκοῦσαν ἀντιλαϊκὸ χαρακτήρα τὸν ὁποῖο οἱ ἀντίπαλοί του δὲν παρέλειπαν νὰ τονίζουν ὑποστηρίζοντας συνάμα ὅτι ἡ νεωτεριστικὴ του πολιτικὴ στὸ στράτευμα, ἔβαζε σὲ κίνδυνο τοὺς παραδοσιακοὺς θεσμοὺς τοῦ τουρκικοῦ ἔθνους.¹

Οἱ Ἕλληνες, ὡς συμπαγὲς πληθυσμὸς μέσα στὴν ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, δὲν ἀναμίχθηκαν στὰ γεγονότα μένοντας ἀμέτοχοι στὴν ἐσωτερικὴ τουρκικὴ διαμάχη. Ὡστόσο, καθὼς ἦταν φυσικὸ νὰ συμβεῖ, παρακολουθοῦσαν μὲ πολλὴ προσοχὴ τὰ διαδραματιζόμενα κάποτε καὶ

γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος δὲν ἀνταποκρίνεται μὲ τὰ περιορισμένα πλαίσια τῆς μικρῆς αὐτῆς παρουσίας. Θὰ ἤθελα μόνον νὰ σημειώσω ὅσα χαρακτηριστικὰ παραθέτουν οἱ H. A. R. Gibb καὶ H. Bowen, ἔ.ἀ. σ. 157 σημ. 1, τ. 1,8 γιὰ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ὡς μέσου διὰ τοῦ ὁποῖου οἱ ξένες κυβερνήσεις ἐπέδωκαν νὰ ἐπιβάλλουν τὴν πολιτικὴν τους : «...the army served as an important channel of Western penetration, through the appointment of foreign missions and instructors and the organization of medical and sa-

nitary services, the promotion of technical training, and the necessity of providing modern equipment».

1. Βλ. Juchereau de Saint-Denis, ἔ.ἀ. σ. 156 σημ. 1, τ. 2, 142-143, ὅπου τὰ ἀκόλουθα : «Le peuple de Constantinople en demandant la suppression des nizam-gedittes exigeait en même temps l'abolition de toutes les taxes qui avaient été établies pour subvenir aux dépenses de l'entretien de ce corps...» Τοῦ ἴδιου Histoire de l'Empire Ottoman. Paris 1844, τ. 4, βλ. τ. 1, 401 κέξ.

μέ ἀνησυχία γιὰ τοὺς πιθανοὺς ἀντίκτυπους στὴν ζωὴ τοῦ ἐλληνισμοῦ γενικὰ ἀλλὰ καὶ στὸν ἀτομικὸ βίον τοῦ καθενός. Οἱ τρεῖς κάτοικοι τῆς Πόλης, τῶν ὁποίων τὰ κείμενα ἀκολουθοῦν, αὐτόπτες τῶν γεγονότων τοῦ 1808, οἱ δύο ἀνώνυμοι, ὁ τρίτος ἐπώνυμος ὁ Μανουὴλ Λογοθέτης ἀπὸ τῆ Βέρροια, προσκομίζουν τὴν προσωπικὴ τους μαρτυρία γιὰ τὶς τελευταῖες συγκρούσεις τῶν Τούρκων. Ὁ καθένας τους ἔχει καταγράψει τὰ ὅσα συνέβησαν μὲ τὸν δικό του προσωπικὸ τρόπο ἀλλὰ καὶ γιὰ διαφορετικὸ λόγο. Χωρὶς νὰ ἔχουν βαρὺτητα ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς προσφορᾶς στὴν ἱστορικὴ ἔρευνα ἀφοῦ ὅσα ἀνιστοροῦνται σ' αὐτὰ εἶναι γνωστὰ καὶ καταχωρισμένα στὶς ἐντυπες πηγές, τὰ τρία κείμενα παρουσιάζουν ὥστόσο τὸ ἐνδιαφέρον πὺ ἔχουν οἱ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἱστοριογραφία μαρτυρίες, καθὼς μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ προσεγγίσουμε, μέσα ἀπὸ προσωπικὲς, ἄμεσες καὶ ἀνεπεξέργαστες ἐμπειρίες, τὴν ὀρισμένη ἱστορικὴ στιγμή.

Στὴ συγκεκριμένη περίπτωσις εἶναι δυνατόν νὰ καταλάβουμε τὶς ἀντιδράσεις τὶς ὁποῖες προκαλοῦσε στοὺς Ἕλληνες ἡ θανάσιμη διαμάχη τῶν Τούρκων : μέσα ἀπὸ τὰ γραφόμενά τους —ἰδίως προκειμένου γιὰ τοὺς συντάκτες τῆς ἐπιστολῆς καὶ τοῦ ἐνθυμήματος—, ἔστω καὶ ὅσο συγκρατημένα τὴν ἐκφράζουν, διαφαίνεται ἡ προσωπικὴ τους στάσις ἀπέναντι σὲ γεγονότα πὺ διαταράσσουν τὴ ζωὴ τους στὴν καθημερινότητά της χωρὶς ὥστόσο νὰ ἐπηρεάζουν αἰσθητὰ τὸν ἐθνικὸ τους βίον. Ἔτσι μποροῦν νὰ παρακολουθοῦν τὰ συμβαίνοντα μὲ ὅση ψυχραιμία διαθέτουν οἱ ὑπόδουλοι ὑπήκοοι, ἐπιχαίροντας ἴσως ἐνδόμυχα γιὰ τὶς συμφορὲς τοῦ δυνάστη. Ἡ μὴ συμμετοχὴ ἄλλωστε τοὺς δίνει τὸ πλεονέκτημα νὰ εἶναι, στὸ ποσοστὸ πὺ εἶναι ἐφικτό, ἀντικειμενικοὶ παρατηρητές : διαβάζοντας τὰ κείμενά τους καὶ συγκρίνοντας τὶς περιγραφὲς τῶν γεγονότων ὅπως ἔχουν παραδοθεῖ ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς, διαπιστώνουμε ὅτι ἡ ἐξιστόρηση τῶν συμβάντων ἔχει γίνεи μὲ ἀκρίβεια.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν ἀφετέρου τὰ μέσα πὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἄνθρωποι γιὰ νὰ διασώσουν καὶ νὰ μεταδώσουν τὴν προσωπικὴ τους ἐμπειρία : ἐπιστολές, ἡμερολόγια, ἐνθυμήσεις καὶ βραχέα χρονικά, σύντομα ἐνημερωτικὰ δελτία, εἶναι ἀπὸ τὰ συνήθη εἶδη γιὰ τὴν καταγραφή καὶ τὴν διάδοσις τῶν εἰδήσεων, γιὰ τὴν ἐνημέρωσις καὶ τὴν πληροφόρησις. Ἀπὸ τὰ τρία δημοσιευόμενα κείμενα τὸ πρῶτο ἀνήκει στὰ ἐνημερωτικὰ, πληροφοριακὰ δελτία, τὸ δεύτερο στὴν ἐπιστολογραφία ἐνῶ τὸ τρίτο εἶναι ἓνα σύντομο ἐνθύμημα¹.

1. Τὸ πρῶτο κείμενο ἀνῆκε στὴ τὰ τώρα στὰ ΓΑΚ. Εὐχαριστῶ θερμὰ Συλλογὴ Σ. Κρίνου, ἡ ὁποία βρὶσκε- τὸν φιλόλογο Ἀλέξη Διαμαντόπουλο

Τ Α Κ Ε Ι Μ Ε Ν Α

1

Εἰ δ ῆ σ ε ι ς

1808

τῇ 15 Ἰουνίου. ὁ ὑψηλότατος Μουσταφᾶ πασσᾶς Σιλίστρα βαλισὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ὅπου ἦτον τὸ βασιλικὸν τροπαιοφόρον στρατόπεδον, συντροφευμένος μὲ πολλοὺς ἀγιάνιδές του καὶ μὲ 5,000 στρατιώταις περίπου διὰ νὰ δώσῃ κουβλέτι καὶ νιζάμι εἰς τὰ ἀσκήρια.

τῇ 29 τοῦ αὐτοῦ. ἐξεκίνησε τὸ ὁρδοῦϊ χουμαγιοῦν μὲ τὸν μουσταφᾶ πασσᾶν δι' ἐδῶ.

τῇ 6 Ἰουλίου ἐμβῆκεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν τὸ γενίτζαρι ὁρδον σοῦ.

τῇ 7 τοῦ αὐτοῦ ἔφθασαν εἰς τὸ Δαβούτ πασσᾶ ἔξω τῆς πόλεως ὁ μέγας βεζύρης μὲ τὸ σαντζάκι σερίφι, τὸ ὑψηλὸν ριτζάλι, τὸν Μουσταφᾶ πασσᾶν, καὶ Τζαρκατζῆ Ἀβδουραχμὰν πασσᾶν, οὐτὶς τουιλουδες, καὶ τὸν Μεχρέμ πασσᾶν, καὶ Ταχὺρ πασσᾶν μίρι μιράν ἱκὶ τουιλουδες, ὅπου τοὺς ἐδέχθη ὁ βασιλεὺς σουλτὰν Μουσταφᾶς, καὶ τοὺς ἔδωκεν τὴν συσνειθισμένην ἄδειαν νὰ ἔμβουν τὴν ἰδίαν ἡμέραν εἰς τὴν βασιλεύουσαν μὲ τὸ ἀλάϊ των.

τῇ 9 τοῦ αὐτοῦ πουργὸ ἦλθεν ὁ Μουσταφᾶ πασσᾶς εἰς τὸ πασσᾶ καπουσοῦ μὲ 2,000 ἄρματωμένους, καὶ ὁ βεζύρης ἐμβῆκεν εἰς τὰ βασιλεια ἔκαμεν ἄζλι τὸν σεχουλισλάμ ἀφένδην, καὶ ἐγύρισε μὲ τὸν νέον ἀράπ ζαδὲ σεχουλισλάμην. καὶ ὁ Μουσταφᾶ πασσᾶς ἐγύρισε εἰς τὸ ὁρδί του κατὰ τὸ δαβούτ πασσᾶ. μετὰ δὲ δύο ἡμέραις καθηρέθησαν οἱ καζῆ ἀσκέριδες, καὶ ἐξωρίσθησαν.

τῇ 16 τοῦ αὐτοῦ ἔφθασεν ἔξαφνα ὁ Μουσταφᾶ πασσᾶς μὲ 5,000 στρατιώταις εἰς τὸ πασσᾶ καπουσοῦ, ἐπῆρε τὴν βοῦλλαν ἀπὸ τὸν βεζύρην ἐδύριναλη Μουσταφᾶ πασσᾶν, καὶ τὸν ἔστειλε μὲ ἀνθρώπους του εἰς τὸ ὁρδί του. καὶ ἀμέσως ἐμβῆκεν ἀπὸ τὸν σεουκτζεσμὲν τῇ 4 ὥρᾳ τῆς

ποῦ μοῦ εἶχε ἐπιτρέψει νὰ τὸ χρησιμοποιάσω. Εὐχαριστῶ τὸν κ. Κ. Θ. Δημαρᾶ γιὰ τὸ γράμμα τοῦ Μανουὴλ Λογοθέτη: τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὰ χαρτιά τῆς οἰκογενείας Ρακτιβάν, τῆς ὁποίας ὁ Μ. Λογοθέτης ὑπῆρξε πρόγονος. Εὐχαριστῶ ἐπίσης τὴν κ. Εὐγενία Χατζιδάκη-Βέη ποῦ μοῦ ἐγνωστοποίησε καὶ παραχώρησε γιὰ δη-

μοσίευση τὸ τρίτο κείμενο τῆς σειρᾶς, τὴν ἀνώνυμη ἐνθύμηση. Κατὰ τὴ μεταγραφὴ διετήρησα ὅσο ἦταν δυνατόν τὴν ὀρθογραφίαν τῶν κειμένων, καὶ μόνο στὴ στίξῃ ἐπέφερα ὀρισμένες διορθώσεις, ὅπου ἦταν ἀπαραίτητο, γιὰ τὴν κατανόησιν τῶν ἐξιστορουμένων.

ἡμέρας εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ἔχοντας τὸ ῥιτζάλι δεβλέτι, τὸν σεχου-
λισλάμην, τὸν καπουτὰν πασσᾶν, καὶ τὸν Γενίτζαρ ἀγασὶ ἐζήτησαν τὸν
σουλτὰν Σελίμην. ὁ σουλτὰν Μουσταφᾶς ἔκλεισε τὸ ὄρτᾶ καποῦ, ἔστειλε
καὶ ἔπνιξαν τὸν σουλτὰν Σελίμην, καὶ ἔφερε τὸ λείψανόν του εἰς τοὺς
συναχθέντας, οἱ ὅποιοι θυμώσαντες, καὶ λυπηθέντες κατέβασαν ἀπὸ
τὸν θρόνον τὸν σουλτὰν Μουσταφᾶν, καὶ ἀνέβασαν τὸν ἀδελφόν του
σουλτὰν Μαχμουτ υἱὸν τοῦ σουλτὰν Χαμίτ, ἄνθρωπον νέον 24 ἐτῶν,
ὄρατον, εὐτραφῆ, καὶ παλικάρι, τὸν ὅποιον ὁ ὕψιστος θεὸς νὰ στερεώσῃ
μὲ εὐτυχίαν, καὶ μὲ ἄνεσιν, καὶ ἡσυχίαν τοῦ φακῆρ φουκαρᾶ, μὲ κα-
ταισχίνῃ τῶν ἐχθρῶν του, καὶ χαρὰν τοῦ ὑπηκόου του ἀμὴν.

ὁ ῥήθεις ῥουσκουκλου Μουσταφᾶ πασσᾶς εἶναι μέγας βεζύρης,
καὶ ἐλπίζομεν νὰ γένη κοινὴ ἡσυχία.

2

Εἰς βέροδια : τὴν εὐγενεῖάν σας κυρία μου μήτηρ δουλικῶς προ-
σκυνῶ τὴν δεξιάν σας εὐλαβῶς ἀσπάζομαι. τὴν νύφη
σας Σμαραγδίτζαν μὲ τοὺς υἱούς της καὶ Εὐθυμίτζαν
ἐκ μέσης ψυχῆς κατασπάζομαι.

Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. τῇ 5 νοεμβρίου 1808.

Καὶ μετὰ τὴν ἐρώτησιν τῆς ποθεινοτάτης ἡμῖν ὑγείας σας σᾶς ἰδοποιῶ
ὅτι κἀγὼ δι' εὐχῶν σας ὑγιαίνω. Τὸ παρόν μου εἶναι μόνον καὶ μόνον
νὰ σᾶς φανερώσω πρὸς ἰσυχίαν σας ὅτι Θεία χάριτι ἐμεῖναιμεν ἀβλαβεῖς
ἐκ τοῦ ὀλεθρίου ἐμφυλίου πολέμου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅπου κατ'
αὐτὰς ἠκολούθησεν μὲ φθοράν, πυρκαϊάν, καὶ αἱματοχυσίαν μεγίστην,
ἐπικρατὸν ἡμέρας 4, ἀπὸ τὰς ὀκτὼ ὥρας τῆς νυκτὸς τῆς τρίτης ξημε-
ρώνοντας ἕως εἰς τὰς ἕξι ὥρας τῆς σημερινῆς παρασκευῆς, καὶ νὰ σᾶς
παραστήσω ἐν ταντὸ πρὸς ἰδοποίησίν σας ὅσον δύνομε μὲ βραχυλογίαν
τὰ τρέχοντα, διὰ νὰ ἀποδώσῃτε εὐχαρηστίαν τῷ ὑψίστῳ θεῷ ἅπαντες
ὅπου ἡ θεία του πρόνοια μᾶς ἐφύλαξεν ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς εὐσπλαχνίας
του ἀβλαβεῖς ἐκ τοῦ τοιούτου ἀπροσδοκίτου συμβεβηκότος.

Οἱ γενεοὶ καὶ κραταιοὶ γιανιτζάροι ὄντες προκαίρου πι[καρισ]μένοι
μὲ τὸν βεζήρ Μουστάπασιαν διὰ τὸ νηζάμη νζετίτι ὅπου θέλησεν νέα
στάσις ἐκαιροφυλακτοῦσαν διὰ νὰ ἀπο[σβέ]σουν τὸ πάθος των. Ὁ βεζήρης
τὸ ἐγνώριζεν καὶ ἔπασχεν νὰ τὸ προῖπαντίσῃ κάμνοντας διαφόρους προ-
φυλακὰς πρὸς στερέοσιν τοῦ σκοποῦ του καὶ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ του.
Οἱ γιανιτζάροι ὕστερον ἀπὸ μερικαῖς δοκιμασίαις βλέποντες τοὺς σκο-

πούς των ματαιουμένους ὑπ' αὐτοῦ ἀπεφάσισαν καὶ τὸν ἐκτύπησαν προφανῶς.

Τῇ τρίτῃ ξημερώνοντας εἰς τὰς ὀκτὼ ὥρας τῆς νυκτὸς ἔβαλαν φωτιὰν εἰς τὸ πασακαπουσί καὶ τὸ κατ' ἔκανσαν ὁμοῦ μὲ πολλοὺς ἀνθρώπους τοῦ πασιὰ καὶ τὸν ἐπολεμοῦσαν σωρηδὸν ἀπὸ κάθε μέρος τόσον διὰ τουφεκίων ὅσον καὶ σπαθίων κατακόπτοντες πλήθος ἐκ τῶν στρατιωτῶν του. Αὐτὸς ἐκλείσθη εἰς ἓνα πύργον ὁποῦ ἐπὶ τοῦτο ἦτον φθιαζμένος καὶ ἐπολέμησεν ἀνδρείως ἀρκεταῖς ὥρες ἔχων ὑπὸ τοῦ πύργου καὶ λαγούμη φθιαζμένον χωρὶς νὰ τὸ ἡξεύρει τινάς. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐπλησίασεν τὸ πλήθος εἰς τὸν πύργον ἔδωκε φωτίαν εἰς τὸ λαγούμι του καὶ ἔκαμε νὰ πετάξουν εἰς τὸν ἀέρα ὑπὲρ τοὺς 1500 ἀπὸ μέρος τῶν γιανιτζάρων κατακομένοι μεληδὸν καὶ κατακαυμένοι διαφορετικῶς καθὼς ἔτυχε. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐπέρασεν ἀρκετὸν στράτευμα ἀπὸ τὴν Σκούταρη τοῦ νηζάμη νζετιτοῦ καὶ ἐμβίκε εἰς τὸ σαράγη τοῦ βασιλέως πρὸς βοήθειαν τοῦ βεζήρη, οἱ ὅποιοι εὐγένοντες ἐκ τῆς μεγάλης πόρτας τοῦ σαραγιοῦ ἔκαμαν ζάπτη τὴν ἀγίαν Σοφίαν καὶ μέρος ἀρκετὸν τοῦ ὑπὸ τῶν γιανιτζάρων φυλατόμενου τόπου καταπολεμοῦντες αὐτοὺς ἀνδρείως μὲ φθορὰν μεγάλην τῶν γιανιτζάρων.

Ὁ βηζήρ καγιασι ἐπολέμει καὶ αὐτὸς εἰς τὸ κονάκι του μὲ ἀντίστασιν μεγάλην καὶ ἀφανίζμὸν τῶν ἔξω πολιορκούντων, τῇ Τετάρτῃ ὅμως, β: ἡμέρᾳ τοῦ πολέμου φέροντες τόπη ἐκρήμνισαν τὴν πόρταν τοῦ κονακιοῦ του καὶ πιάνοντές τον τὸν ἔσυραν εἰς τὸν δρόμον κατακόπτοντές τον μεληδόν. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὦν ὁ καπιτάνπασιας ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ βηζήρ καὶ ἔχων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὸν βασιλικὸν στόλον ἤρχησεν νὰ πολεμῇ διὰ κανονίων καὶ λομπάρδων στὸ μέρος ὁποῦ εὐρίσκοντο οἱ γιανιτζάροι φέρων ἱκανὴν φθορὰν εἰς πολλὰ μέρη τῆς πόλεως. Τῇ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ βλέποντας οἱ γιανιτζάροι ὁποῦ ἐπολεμοῦντο ἀπὸ διάφορα μέρη ἔδωσαν φωτίαν εἰς τὸ μέρος πλησίον τῆς ἀγίας Σοφίας διὰ νὰ εὐγάλουν τοὺς ἐχθροὺς των, καὶ ἐκατέκανσαν ἀρκετὸν μέρος τῆς πόλεως διαρκούσης τῆς φωτιάς ὥρες ὅλως ἀδιακόπως καταφθύρων γιὰ ἓνα σφοδρὸν βόρεαν ὁποῦ τὴν ἐβοήθοῦσε. Τῇ γ: ἡμέρᾳ τοῦ πολέμου ἡμέρᾳ Πέμπτῃ ἐκυρίευσαν οἱ γιανιτζάροι τὸν βασιλικὸν στόλον, τὸν Γαλατάν, τὸν τερσχανέ, καὶ τοπχανέ καὶ τὴν Σκούταρην παραλαμβάνοντας εἰς τὸ μέρος των ὅλους τοὺς πολεμίους των ἐξερουμένων μόνον τῶν νηζάμ νζετιλήδων. Σήμερον κατ' ἔκανσον τοὺς κισλάδες ὁποῦ ἐκάθοντο οἱ νηζάμ νζετιλήδες παραδίδοντας καὶ τοὺς ἄλλους ὅλους ὁποῦ εἶχαν προτρέξει διὰ νὰ φυλάξουν καὶ νὰ φυλαχθῶσι εἰς τὸ βασιλικὸν σαράγι. Ὁ καπιτάνπασιας καὶ ὁ κατίπασιας (αὐτὸς ἦτον κεφαλὴ τοῦ νέου συ-

στήματος) φεύγοντες ἀμφοτέροι ἐπιάσθησαν καὶ ἐφέρθησαν δέσμοι εἰς τὸ πλῆθος τῶν γιανιτζάρων καὶ ἔως τώρα τί θάνατον ἔδωσαν ἀγνοοῦμεν. Ὁ βεζήρης χαμένος ὢν ἀπὸ τὴν β' ἡμέραν τοῦ πολέμου εὐρέθη σήμερον μεταξὺ τῶν τεθνηκότων μέσα εἰς τὸ λαγούμη πηγεῖς ὑπὸ τοῦ καπνοῦ, τὸν ὁποῖον σύροντάς των δέξμιον ὑπὸ τὸν πόδα τὸν ἔφερον ὑπὸ τὴν ὄψιν τῆς γενικῆς συνάξεως μὲ ἀπείρους χλεβαζμούς. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως προῖν βασιλεὺς εὐγῆκε σήμερον νεκρὸς ἐκ τοῦ σαραγίου καὶ ἐτάφη εἰς τὸν τόπον τοῦ πατρός του. Ὁ γενήτζαρ ἀγασιῶν ἔκαμεν ἀρχὴν εἰς τὸν θάνατον κατακόπτοντάς τον μεληδὸν πρῶτον οἱ γιανιτζάροι. Ὁ βασιλεὺς εὐγῆκεν σήμερον εἰς τὸ σαλιαμλήκη γιὰ τὸ σύνθητες σέβας τῶν τακτικῶν γιανιτζάρων του καὶ προσκυνήσας ἐμβίκεν ἐνδοξος καὶ προσκυνούμενος ὑποπάντων εἰς τὸ σαράγι του. Καὶ οὕτω ἔλαβεν τέλος ἡ παρούσα σκηρὴ σήμερον μένοντες ἀβλαβεῖς ἅπαντες οἱ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ θεοῦ καταφεύγοντες. Ταῦτα καὶ ὑγιαίνειτε ἅπαντες

ὁ δοῦλος της καὶ υἱὸς ὑμῶν

[...]

Ὁ ἀριθμὸς τῶν φονευθέντων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν εἰς ἔτι εἶναι ἄδιλος· οἱ κραταιότεροι ὁμως τὸν θέλουν ἔως εἰς τὰς 11 χιλιάδας.

Διὰ Θεσσαλονίκης σᾶς ἔστειλα καὶ ἄλλα γράμματα καὶ νὰ ἔχω τὴν ἀπόκρισίν των μὲ Εὐθύμιον Κυρατζήν. Ἐγραφον πρὸς τὴν νύμφη τῆς Σμαράγδας εἰς πλάτος. Πρᾶγμα ἄλλον νὰ μὴν μὲ στείλετε καὶ αὐτὸ ὅπου ἔχετε ἂν εὔρετε με μερικὸν [πάσι] πουλήσατέ το εἰς ἄλλον καὶ λάβετε τὰ ἄσπρα· ἡδὲ καὶ δὲν εὔρετε [πάσι] ἅς σταθῇ πεφυλαγμένον ὀπίσω ἔως νὰ σᾶς γράψω. Τὸ νῆμα νὰ ποληθῇ μὲ ἐπιμέλειαν ἐπειδὴ καὶ ἔχω σκοπὸν νὰ στείλω καὶ ἄλλον περισσότερον ἀπὸ τὰ 50 γρόσια. Εἰς τὸ φόρτωμα ὅπου ἀποφασίσαμε ἐξ ἀρχῆς νὰ μὴν πληρώσετε περισσότερον εἰς ὅσους πάρετε πρᾶγμα ἀξέκοπον ἐπειδήτις ἔττι τὸ πῆρε τὸ Ἰσνάφι καὶ τὸ μῆρσεν εἰς ὅλους, μὲ αὐτὴν τὴν τιμὴν, καὶ δὲν εἶναι νὰ πληρώση κανεὶς περισσότερον, ἀλλ' οὔτε χρειάζεται ἄλλον πρᾶγμα κατὰ τὸ παρόν. Ὁ ποῦνος τοῦ ἀλευρίου νὰ γίνεταί μὲ μετριότητα καὶ μὲ ὀλίγα ἀργύρια· καὶ πάλιν βλέποντας καὶ κάμνοντας κατὰ τὴν παροιμίαν. Ἡ εὐγενεία σας, ἡ νύμφη σας, ἡ Εὐθυμότης νὰ μὴν δυσκολεύεσθε ἐπειδὴ καὶ τὰ ἐναντία ἐπέρασαν θεῖα χάριτι. Τοὺς ἀγαπητοὺς μου υἱοὺς φιλῶ τὰ μάτια τους. Τοὺς οἰκιακοὺς ἅπαντας κατασπάζομαι.

Τὴν νύμφην σου δὲν τὴν γράφω εἰς ξεχωριστὸν +...+ χοροῦντας μοι. Τὸ παρόν μου ὁμως τὸ ἐκπέμπω καὶ εἰς τὰς τρεῖς +...+ [υἱ]ὸν καὶ τῇ Εὐθυμότητι. Πρὸς πληροφορίαν καὶ ἰσυχίαν καὶ τῶν τριῶν +...+ περιγράφω καὶ τὰ τρέχοντα διὰ νὰ μὴν τὰ ἀκούσετε ἀπὸ +...+ προ-

σθήκες παρηλλαγμένα. Κῆνενας ἄλλος ἀπὸ τοὺς ραγιάδες δὲν +...+ ἐξῶν ἀπὸ ὀλίγους τινὰς ὅπου ἔτυχαν εἰς τὴν συνπλοκὴν τοῦ πολέμου· καὶ [ἐκεῖνοι] κατὰ συνβεβηκὸς ὄχι ἐπὶ τοῦτο.

Τὸ σχέδιον τὸ εἶδον καὶ τὸ εὐρήκα νὰ εἶναι κάλιστον. Μὲ τὸν X : Μανόλην θέλω σᾶς γράφει καὶ σᾶς στέλνω ἴσως καὶ τὴν παραγκελίαν σας ἂν μπορέσω νὰ τὴν φωνίσω. Τὴν κυρίαν Κουκούλουν ἀδελφικῶς προσκυνῶ· ἐρωτῶ τὴν ποθητὴν μοι ὑγίαν της, ὁμοίως καὶ Τζιόναν ἂν ἀντερωτᾷ καὶ αὐτῇ διὰ τὸν θεῖον της.

Τὸ παρὸν γράμμα ἐγὼ τὸ ἐξεβούλοσα καὶ πάλιν τὸ βουλόνω μὲ τὴν ἰδίαν βούλαν μου. Τὸν κὺρ Γιάνον καὶ διδάσκαλον σὺν τῷ κὺρ Μανολάκη κουμπάρον μου τ[ὸν] προσκυνῶ ἐρωτῶ τὰ κατ' αὐτῶν πῶς ἔχουσι καὶ πρὸ πάντων τὴν ὑγίειαν τους. Ἀπειράκις ἐνθυμ[ήθην τὸν] διδάσκαλον ἐπὶ στοχαζμῷ τοῦ Ξενοφῶντος εἰς τὴν σκηνὴν τῆς παρούσης τραγωδίας καὶ [ηὐχόμην] νὰ τὸν εἶχον θεατὴν μαζί μου.

Κὺρ Ἀντώνιε X : Ἰωάννου Βεῤῥόιεις. Σὲ παρακαλῶ τὸ παρὸν γράμμα στείλτο ἀσφαλῶς εἰς Βεῤῥόιαν καὶ μὲ ὑποχρεῶνεις μεγάλως. Τῇ 5 νοέμ. 808.

εἰς Θεσσαλονίκην.

τῇ εὐγενεστάτῃ κυρίᾳ μοι μητρὶ Ἑλένῃ τοῦ ποτε Θεοδώρου λογοθέτου

προσκυνητῆς

εἰς Βεῤῥόιαν

3

1808 Νοεμβρίου τρεῖς, ἡμέρα Τρίτη, ἔγινε ἡ ἐπανάστασις τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ. Ἐκαψαν τὸ πασᾶ καπισί, ἐμπῆκε ὁ πασᾶς μέσα εἰς τὸ λαγούμι. Τὸ στράτευμά του ἔφυγαν καὶ ἐσφαλίστηκαν εἰς τὸ σαράγι καὶ πολεμοῦσαν μὲ τοὺς γιανιτζάρους. Τὴν Τετράδῃ ἔδοκεν φωτιὰ τὸ νζεπχανά, ἔκαψε ὥρες 22. Ἐθανάτοσαν καὶ τὸν σουλτὰν Μουσταφᾶ, τὸν ἔθαψαν τὴν Παρασκευὴ Νοεμβρίου 6. Ἐβάσταξεν ὁ πόλεμος ἡμέρες 6, καὶ ἐνίκησαν οἱ γιανιτζάρου, ἐρρίξαν τὰ λάσια εἰς τὴν θάλασσαν ἕως 6000 χιλιάδες. Ἦβραν καὶ τὸν βεζύρη εἰς τὸ λαγούμι σκοτωμένον καὶ τὸν ἔσυραν ἀπὸ τὰ ποδάρια εἰς τὸ ἅτ μειντάνι καὶ τὸν ἐκρέμασαν κατακέφαλα. Ἡμέρες τρεῖς ἔμειναν οἱ καστρόπορτες σφαλισμένες. Ἡμέρες ἑπτὰ ἔφυγαν ὁ καπιτὰν πασᾶς καὶ ὁ καντὶ πασᾶς, ὁ τερσανὰ κεχαγιᾶς καὶ ὀλμὰν ρεήζης.

Στὸ πρῶτο κείμενο ὁ ἀναγνώστης παρακολουθεῖ τὴν ἡμερολογιακὴ καταγραφὴ τῶν γεγονότων : ὁ συντάκτης τοῦ ἀνακοινώνει πρὸς τὸν παραλήπτη τοῦ ἐγγράφου, ὅτι στὶς 15 Ἰουνίου τοῦ 1808 ὁ πασᾶς τοῦ Ρουχτσούκ, Μουσταφᾶ Μπαϊρακτάρ, ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ἔδρα του καὶ ὅτι, περνώντας ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη, ἔφθασε στὴν Κωνσταντινούπολη μὲ σκοπὸ νὰ ἐλευθερώσει καὶ νὰ φέρει πάλι στὸν θρόνο του τὸν νόμιμο σουλτάνο Σελήμ Γ'. Ἀναφέρει κατόπιν τὴ δολοφονία τοῦ Σελήμ, τὴν συντριβὴ τῶν ἐχθρῶν του ἀπὸ τὸν φίλο καὶ ὑποστηρικτὴ του Μουσταφᾶ Μπαϊρακτάρ, τὸν φόνου τοῦ σφετεριστὴ σουλτάνου Μουσταφᾶ Δ', τὴν ἐνθρόνισή τοῦ ἀνιψιοῦ τοῦ Σελήμ Μαχμούτ Β', καὶ τὴν ὀνομασία τοῦ Μπαϊρακτάρ ὡς μεγάλου βεζύρη.

Ἀναγγέλλοντας τὴν ἀνάρρηση στὸν θρόνο τοῦ Μαχμούτ Β' ὁ συντάκτης τοῦ κειμένου ἐγκαταλείπει πρὸς στιγμὴν τὸ ἀπρόσωπο ὕφος γιὰ νὰ ἐπαινέσει, μὲ διακριτικότητά, τὸν νέο ἀρχηγὸ τοῦ κράτους καὶ γιὰ νὰ ἐκφράσει συνάμα τὴν κοινὴ εὐχὴ γιὰ «ἡσυχίαν τοῦ φακὴρ φουκαρᾶ».

Τὸ κείμενο αὐτὸ ἀξίζει ἕναν εὐρύτερο σχολιασμὸ ἰδίως γιὰ τὸ εἶδος τοῦ γραπτοῦ λόγου τὸ ὁποῖο ἀντιπροσωπεύει καὶ ἐπίσης γιὰτὶ ἀνήκει σὲ μιὰ κατηγορία ἐγγράφων τῆς ὁποίας ἕως σήμερα τουλάχιστον ἔχομε περιορισμένα δείγματα. Τίτλοφορεῖται *Eiðhesis*, καὶ εἶναι γραμμένο ἀπρόσωπα —δὲν ὑπάρχει προσφώνηση πρὸς τὸν παραλήπτη οὔτε ὑπογραφή τοῦ ἀποστολέα— σὲ γλῶσσα ποὺ θὰ τὴν ὀνομάζαμε ὑπηρεσιακὴ. Ἄλλα ἐξωτερικὰ τεκμήρια, ὅπως π.χ. ἡ ἔλλειψη ἀναφορᾶς στὴν πόλιν ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται καὶ σ' ἐκείνην στὴν ὁποία κατευθύνεται, συνηγοροῦν ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ ἐπιστολὴ ἀλλὰ γιὰ ἐγγράφο ἐνημερωτικὸ ποὺ προορίζεται νὰ πληροφορήσει ὀρισμένον ἀποδέκτη σχετικὰ μὲ τὰ πρόσφατα γεγονότα, δηλαδὴ γιὰ ἕνα «πληροφοριακὸ δελτίο» ποὺ ἀποσκοποῦσε νὰ μεταδώσει εἰδήσεις χρήσιμες στὸν παραλήπτη του, ἐπέχοντας θέσιν ἐντυπῆς ἐφημερίδας. Σὲ ἕναν τόπο ἄλλωστε ὅπως ἡ Τουρκία, ὅπου δημοσιογραφικὰ φύλλα ἦταν ἀνύπαρκτα, τὰ χειρόγραφα πληροφοριακὰ δελτία ἱκανοποιοῦσαν τὶς ἀνάγκες γιὰ ἐνημέρωση ὀρισμένων, ἐπισήμων κύκλων.

Στὴ Δύση καὶ ἰδίως στὴ Γαλλία οἱ χειρόγραφες *Nouvelles à la Main* ἢ *Gazettes à la Main*, καθὼς καὶ οἱ *Correspondances Secrètes*, ἐτροφοδότησαν μὲ εἰδήσεις τῆς Αὐλῆς, πολιτικὰ φιλολογικὰ καὶ ἄλλα νέα, τὴν περιέργεια καὶ τὴν ἐνημερωτικὴ διάθεση ὀρισμένων κύκλων σὲ ὁλόκληρο τὸν 17ο καὶ ἐπίσης ἕως ἀργὰ μέσα στὸν 18 αἰῶνα. Προορισμένα νὰ κυκλοφοροῦν σὲ μικρὸ ἀριθμὸ ἀποδεκτῶν τὰ χειρόγραφα αὐτὰ πληροφοριακὰ δελτία μὲ τὸν καιρὸ ἀντιγράφονταν σὲ περισσότερα ἀντί-

τυπα καὶ ἔφθαναν ἔτσι σὲ περισσότερους ἀποδέκτες διοχετεύοντας εἰδήσεις πού γιὰ ποικίλους λόγους δὲν δημοσιεύονταν στὰ ἔντυπα δημοσιογραφικὰ φύλλα. Τὰ τελευταῖα ἐγνώρισαν τὴν πραγματικὴ τους ἀκμὴ ἀργότερα, στὴν τελευταία δεκαετηρίδα τοῦ 18ου αἰώνα καὶ ἔτσι οἱ *Nouvelles à la Main* καὶ οἱ *Correspondances Secrètes* ἐξακολουθοῦσαν νὰ καλύπτουν ἕως τότε τὶς ἐνημερωτικὲς ἀνάγκες τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἐνῶ τὰ *Bulletins d'Information*, τὰ λαϊκὰ φυλλάδια, οἱ λίβελλοι, τροφοδοτοῦσαν μὲ νέα τὰ λαϊκὰ στρώματα.¹

Ἀνάλογη λειτουργία φαίνεται ὅτι ἐπιτελοῦσε τὸ ἐλληνόγλωσσο κείμενο τοῦ 1808, τὸ ὁποῖο φαίνεται νὰ προέρχεται ἀπὸ ὀρισμένη πηγὴ πού εἶχε ἀναλάβει νὰ ἐνημερώνει κάποιον συγκεκριμένο ἀπο-

1. Γιὰ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους γινόταν, ἐπὶ καιρό, ἡ ἐνημέρωση στὴ Γαλλία, βλ. τοῦ H. Avenel. *Histoire de la presse française*, Paris 1900, 14 κέξ., τοῦ Eug. Hatin. *Histoire politique et littéraire de la presse en France*, Paris 1859-1861, τ. 3ος, 453 κέξ. Καὶ οἱ ἔντυπες ἐφημερίδες ἀργότερα, ἐπηρεασμένες ἀπὸ τὴν παράδοση τῶν *Nouvelles à la main* καὶ τῶν *Correspondances secrètes* κυκλοφοροῦσαν σὲ τύπο ἐπιστολῆς, βλ. Eug. Hatin, *Bibliographie de la presse périodique*, Paris 1866, LXVII. Εἶναι ἐξἄλλου γνωστὸ ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες Ἡγεμόνες τῶν Παραδουναβίων Ἐπαρχιῶν χρησιμοποιοῦσαν τὸ σύστημα τῶν «μυστικῶν ἀλληλογραφιῶν» γιὰ νὰ ἐνημερώνονται μὲ ταχὺ καὶ ἀσφαλῆ τρόπο. Γι' αὐτὸ τὸν σκοπὸ πρόσωπα ἐμπιστὰ τοὺς ἔζοῦσαν σὲ σημαντικὰ εὐρωπαϊκὰ κέντρα, ὥστε νὰ συλλέγουν πληροφορίες χρήσιμες στοὺς Ἡγεμόνες. Ἀπὸ τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα ἡ γνωστὴ ἀλληλογραφία Παναγιώτῃ Κοδρικᾶ - Κωνσταντίνου Σταμάτῃ, δημοσιευμένη ἀπὸ τοὺς J. Lair-Em. Legrand, *Documents inédits sur la révolution française*, Paris 1872, ἐξυπηρετοῦσε τὸν ἡγεμόνα Μ. Σούτσο. Οἱ ἡγεμόνες

εἶναι ἴσως πιθανὸ ὅτι χρησιμοποιοῦσαν καὶ τὸ σύστημα τῶν πληροφοριακῶν δελτίων τὰ ὁποῖα ἐγνώριζαν στὴ γαλλικὴ τους μορφή. Θὰ ἤθελα νὰ σημειώσω ἐδῶ ὅτι καὶ ἄλλες ἐλληνικὲς ἀλληλογραφίες ἐξυπηρετοῦσαν ἀνάλογους σκοποὺς, ὅπως π.χ. ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Κοραῆ μὲ τὸν Δημήτριον Λῶτο (βλ. ἐνδεικτικὰ τὶς πληροφορίες τοῦ Λῶτου πρὸς τὸν Κοραῆ σχετικὰ μὲ τὰ γεγονότα τῆς Πόλης τοῦ 1808, Ἀδ. Κοραῆς Ἑλληνογραφία, ἔκδ. ΟΜΕΔ, τόμ. 2ος, 1799-1809, 499). Σημειῶνω ἀκόμη τὴν ἀλληλογραφία τοῦ μητροπολίτη πρῶν Ἀρτης Ἰγνατίου, Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ, II', (περίοδος β), 1917, 199-242, ὅπου ἐπιστολὲς πρὸς τὸν Ἰγνάτιο τοῦ Ν. Ζερβοῦ καὶ ἐπιστολογράφου μὲ τὴν ὑπογραφή Μ., στὶς ὁποῖες καταχωρίζονται ἀφθονες πολιτικὲς εἰδήσεις πού ἀφοροῦσαν στὰ ἐλληνικὰ καὶ τουρκικὰ πράγματα τῶν Ἡγεμονιῶν. Χαρακτηριστικὰ ὅσα σημειώνει ὁ ἀλληλογράφος Μ. στὸν Ἰγνάτιο: «Ἔως τῶρα σᾶς ἔγραφα ὡς γραμματεὺς μυστικὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας· τώρα δὲ σᾶς γράφω ὡς Ἕλλην ἀφιερωμένος εἰς τὴν πατρίδα μου, τὴν δυστυχεῖ Ἑλλάδα...».

δέκτη ἔξω ἀπὸ τὴ βασιλεύουσα γιὰ ὅσα συνέβαιναν στὴν Πόλη. Φυσικὰ ἀμέσως προβάλλει τὸ ἐρώτημα ποῖος ἢ ἐνδεχομένως ποιοὶ μποροῦσε νὰ ἦταν οἱ συντάκτες αὐτῶν τῶν δελτίων καὶ ποιοὶ οἱ ἀποδέκτες τους. Πιθανώτερη φαίνεται ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ὁ παραλήπτης ἦταν ἓνας ἐνῶ περισσότεροι ἀποστολεῖς εἶχαν ἀναλάβει νὰ τὸν ἐξυπηρετοῦν : θεωρῶ ὅτι ὁ κύκλος τῶν ἀναζητήσεων γιὰ τὴν ταύτιση τοῦ παραλήπτη θὰ πρέπει νὰ περιορισθεῖ στὴν αὐλὴ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ γιὰ λόγους τοὺς ὁποίους θὰ ἀναφέρω ἀμέσως.

Ἐπειδὴ πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται τὸ κείμενο εἶναι τὸ Ἀρχεῖο Κρίνου, κατὰ τεκμήριο πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι αὐτὸ ἀπευθυνόταν σὲ κάποιον ἀποδέκτη στὰ Γιάννινα, πιθανώτερα στὸν Ἀλῆ Πασᾶ. Ἡ ὑπόθεση αὐτὴ γίνεται ἐγκυρότερη ἀπὸ τὴν ἀνίχνευση ἀνάλογου ἐγγράφου στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τὸ ὁποῖο βρίσκεται στὴ Γεννάδειο Βιβλιοθήκη¹. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ διαφορετικὰ ὑδάτινα σημεῖα (Filigrane) ἡ ποιότητα, τὸ βάρος, οἱ διαστάσεις τοῦ χαρτιοῦ εἶναι τὰ ἴδια καὶ στὰ δύο ἔγγραφα. Ἀλλὰ καὶ ὁ γραφικὸς χαρακτήρας εἶναι περισσότερο ἀπὸ πιθανὸ ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι. Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο : τὸ κείμενο τῆς Γενναδείου Βιβλιοθήκης τιτλοφορεῖται «Εἰδήσεις τῆς σημερινῆς πόστας» καὶ ὁ συντάκτης του καταγράφει μεθοδικά, γιὰ νὰ πληροφορήσει τὸν παραλήπτη τοῦ «δελτίου», τίς σπουδαιότερες εἰδήσεις ποὺ ἔφθασαν μὲ τὴν «πόστα» τῆς Βιέννης, «τόσον ἀπὸ τὰ ἐκεῖ γράμματα ὅσον καὶ ἀπὸ ταῖς κοιναῖς γαζέταις». Ἀνάμεσα στ' ἄλλα τὸν ἐνημερώνει γιὰ τίς πολεμικὲς ἐξελίξεις «... μανθάνομεν ὅτι οἱ Φραντζέζοι θριαμβεῖουν ἐναντίον τῶν πτωχῶν Ἰσπανῶν. Ὁ Ναπολέων ἀπὸ ταῖς 2 ἕως ταῖς 15 τοῦ Νοεμβρίου νέου, μὲ τὰ πολυάριθμα στρατεύματα διεσκόρπισεν ὅλους τοὺς Ἰσπανοὺς καὶ ὀλίγους Ἰγγλέζους ὁποῦ εὗρέθησαν ἐκεῖ.....». Τὸν πληροφορεῖ ἐπίσης γιὰ τὴν εὐρωπαϊκὴ πολιτικὴ καὶ γιὰ θέματα ἐσωτερικὰ τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας : «Τὸ ὄνομα τοῦ Μουχούρ Σαχιπῆ ἀκόμη δὲν ἐκοινολογήθη καὶ οἱ περισσότεροι λέγουν διὰ τὸν κύρ Ἰουσούφ πασσᾶ ὅτι αὐτὸς θέλει ἔλθῃ, πλὴν ὅποιος καὶ ἂν εἶναι νὰ γένῃ καλορρίζικος καὶ νὰ φέρῃ μὲ τὸ οὐγούρι του τὴν ἡσυχίαν καὶ λαμπρότητα τοῦ ὑψηλοῦ δοβλετίου. Ἀμήν».

Τὸ κείμενο τοῦτο εἶναι χρονολογημένο στίς 30 Δεκεμβρίου 1808, δηλαδὴ πολὺ κοντὰ στὰ τελευταῖα γεγονότα καὶ ἔτσι ὁ συντάκτης βρίσκει

1. Ἀρχεῖο Ἀλῆ Πασᾶ, Φάκελλος 13, Καπουκεχαγιάδες. Εὐχαριστῶ θερμὰ τὸν διευθυντὴ τῆς Γενναδείου κ.

Frank Walton ποὺ μοῦ ἐπέτρεψε νὰ χρησιμοποιήσω τὸ κείμενο αὐτό.

τὴν εὐκαιρία νὰ εὐχηθεῖ, καθὼς ἀναφέρεται σὲ ἀλλαγὲς στὴ διοίκηση, ἡσυχία γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἔθνους.

Ἐνδειξῇ ὅτι τὸ ἔγγραφο ἀπευθύνεται σὲ ἐξέχουσα προσωπικότητα εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο τὴν προσφωνοῦν : «Τῆς πανυπερτάτης ὑψηλότητός του Χαῖρ Βεκίληδες καὶ σκλάβοι»· ἐπίσης ὅτι πρόκειται γιὰ ὀθωμανὸ ἐπίσημο ἀπὸ τὴν εὐχὴ τῶν συντακτῶν γιὰ «ἡσυχία.... τοῦ ὑψηλοῦ δοβλετίου». «Ὅτι τέλος ἡ προσωπικότητα αὐτὴ εἶναι ὁ Ἀλῆ Πασᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνει ἡ ἀκόλουθη, συνοδευτικὴ τοῦ δελτίου ἐπιστολή, ποὺ ἀνήκει ἐπίσης στὸ Ἀρχεῖο Ἀλῆ Πασᾶ τῆς Γενναδείου.¹

Βεῖηρ ἐφένδη. Ὑπέριτατε καὶ πολυχρονεμένε, σκλαβικῶς προσκυνῶ.

Ἐφένδη μου δὲν λείπω καὶ διὰ τὰ σκλαβικά μου νὰ κάμω ἱφадὲ εἰς τὸ ὕψος της ὅτι χθὲς ἦλθεν καὶ ἡ πόστα τῆς Βιέννης καὶ τὰ ὅσα ἐμάθαμεν ἀπὸ τὲς γαζέτες καὶ μάλιστα ἀπὸ γράμμα τῶν φίλων τόσον ἀπὸ Βιέννης ὅσον καὶ ἀπὸ τὸ Παρίσι. Ἴδου ὁποῦ τὸν τὰ φανερώνομεν ὅλα εἰς τὸ ἔσσοθεν ξεχοριστόν μας μὲ τὸν γνωστόν σκλάβον της καὶ ἀπὸ αὐτὸ πληροφορεῖσθε διὰ τὰ ὅσα ἠκολούθησαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν.... Ἄλλο κἀνένα νεώτερον κατὰ τὸ παρὸν δὲν εἶναι καὶ ὅτι μάθω πάλιν ὡς πιστὸς Νατζῆς της ὁποῦ εἶμαι θέλω εὐθὺς τοὺς τὸν κάμω ἱφадέ. Ταῦτα καὶ ξαναπροσκυνοῦντες σκλαβικῶς

τὴν Ὑψηλότητά της

*ὁ πιστὸς Ναμτζῆς καὶ σκλάβος της
γνωστὸς Κατησεβάτης*

Βασιλεύουσα τῆς 12 Δεκεμβρίου 1808

Θεωρῶ ὅτι ἡ ἐπιστολή, ἀποκαλυπτικὴ γιὰ τὸ πληροφοριακὸ δίκτυο τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καθὼς καὶ τὸ ἔγγραφο τὸ ὁποῖο αὐτὴ συνόδευε, μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ὑποστηρίξουμε μὲ βεβαιότητα ὅτι καὶ τὸ κείμενο ὅπου τὰ γεγονότα τοῦ Νοεμβρίου 1808, ἔχει κοινὴ προέλευση —τὸν καπουκεχαγιᾶ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ στὴν Πόλη— καὶ κοινὸν ἀποδέκτη, τὸν τελευταῖο.

Τὴ συνέχεια τῶν γεγονότων τὴν παρακολουθοῦμε στὸ δεῦτερο κείμενο τῆς σειρᾶς. Ἐδῶ κυριαρχεῖ ὁ προσωπικὸς τόνος, πράγμα φυσικὸ ἀφοῦ πρόκειται γιὰ ἰδιωτικὴ ἐπιστολή : τὴν στέλνει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη ὁ ἐμπορευόμενος Μανουὴλ Λογοθέτης στὴ μητέρα καὶ στὴ

γυναίκα του που ζούν στη Βέρροια. Είναι γραμμένη άμέσως μόλις τελείωσαν οι ταραχές και ο άνθρωπος που έζησε τις δύσκολες ημέρες του Νοεμβρίου επείγεται να καθησυχάσει την οικογένειά του, να την πληροφορήσει ότι είναι καλά και ότι δεν έπαθε τίποτε κατά τη διάρκειά τους. Δεν παραλείπει συνάμα να εξιστορήσει τα όσα διαδραματίστηκαν πρόσφατα στην Πόλη: ένα μεγάλο μέρος από το γράμμα του είναι αφιερωμένο στην περιγραφή των γεγονότων. Έτσι και η έπιστολή του Μανουήλ Λογοθέτη επέχει θέση πληροφοριακού, ένημερωτικού μέσου.

Ο Μανουήλ Λογοθέτης διηγείται με λεπτομέρειες και ακρίβεια τα γεγονότα, αλλά και με τρόπο συγκρατημένο αποφεύγοντας κρίσεις και σχόλια, όπως ταιριάζει σε κάποιον που θέλει τα γράμματά του να είναι πηγή πληροφοριών χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλεια τη δική του και της οικογενείας του. Στην έπιστολή του Λογοθέτη έχουμε μια άκριβη αφήγηση από την τελική φάση των γεγονότων, τη σύγκρουση δηλαδή του νέου στρατού με το σώμα των γενιτσάρων, τον θάνατο του Μουσταφά Μπαϊρακτάρ και την πλήρη επικράτηση των τελευταίων. Το γράμμα συνεχίζεται και τελειώνει με νέα οικογενειακά, ειδήσεις για τη δουλειά του, οδηγίες του Λογοθέτη για τη διάθεση των έμπορευμάτων καταλήγοντας με διαβεβαιώσεις ότι οι Έλληνες κάτοικοι της Πόλης δεν υπέφεραν άμεσα από την τουρκική διαμάχη και ότι αν υπάρχουν θύματα τουτο όφείλεται σε λόγους τυχαίους.

Ένας πρόσθετος λόγος για τον όποιο το κείμενο του Μανουήλ Λογοθέτη παρουσιάζει ένδιαφέρον είναι γιατί ανήκει στα έλάχιστα δείγματα που έχουμε ως τώρα τουλάχιστον οικογενειακής αλληλογραφίας των χρόνων του διαφωτισμού. Χαρακτηριστικός ο τρόπος με τον όποιο έχει συντάξει το γράμμα του, ο τρόπος με τον όποιο απευθύνεται στη μητέρα του και όχι στη σύζυγό του, ένδειξη ότι αυτή είναι η κεφαλή της οικογενείας έφόσον τα άρρενα μέλη της άπουσιάζουν.

Η σύντομη ένθύμηση με την όποια κλείνει ο κύκλος του άνέκδοτου ύλικού γύρω από την επανάσταση των Γενιτσάρων, αναφέρεται στην ίδια φάση την όποια περιγράφει στο γράμμα του ο Μανουήλ Λογοθέτης. Ο συντάκτης της κατοικεί κι αυτός στην Κωνσταντινούπολη, έζησε και είδε τα όσα συνέβηκαν και θέλησε να τα καταγράψει πρόχειρα, χωρίς κρίσεις, άπλᾳ και σύντομα για να τα διατηρήσει στη μνήμη του. Σε τουτο το κείμενο τα γεγονότα δεν καταχωρίστηκαν για να μεταδοθούν αλλά μόνο για να ικανοποιήσουν μια βασική ανθρώπινη ανάγκη, την διαφύλαξη της προσωπικής έμπειρίας.

Αικατερίνη Κουμαριανού

Γ Λ Ω Σ Σ Α Ρ Ι

ἀγιάνιδες	== ἐπιτελεῖς, ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ
ἄζλι	== παραίτηση, παύση
ἀλάι	== παράταξη
ἀσκέρι	== στράτευμα
γενίτζαρ ἀγασὶ	== ἀρχηγὸς τῶν γενιτσάρων
γενίτζαρ ὀρδουσοῦ	== στράτευμα τῶν γενιτσάρων
ἰκι τουιλούδες	== πασᾶς δύο ἵππουρίδων
καζή ἀσκέριδες, Καντῆ-ἀσκέρ	== ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ. Δύο : ἓνας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ρωμυλίας
καπουδᾶν πασᾶς	== ἀρχηγὸς τοῦ στόλου
κουβλέτι	== δύναμη
μίρι μιράν	== ἀρχηγὸς τῶν ἀρχηγῶν, ὕπατος ἀρχηγὸς
νιζάμι	== τάξη
νιζάμι ντζεντίτ	== ἡ νέα τάξη
ὀρδί	== στρατόπεδο
ὀρδού χουμαγιούν	== αὐτοκρατορικὸ στράτευμα
ὀρτά καποῦ	== μεσαία πόρτα (τοπωνύμιον)
οὔγούρ	== καλὸς οἰωνὸς
οὔτζ τουιλούδες	== πασᾶς τριῶν ἵππουρίδων
πασᾶ κπουσοῦ	== (τοπωνύμιον)
σαντζάκι σερίφι	== σημαία τιμημένη
σεουκτζεσμῆς	== Κρύα Βρύση (τοπωνύμιον)
σεχουλισλάμης	== ὁ θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς
ριτζάλι	== προσωπικότητες — ἐπιτελεῖο πολιτικὸ
ριτζάλι δεβλέτι	== ἀνώτατοι κρατικοὶ λειτουργοὶ
ὑφαδὲ	== ἔκθεσις, ἀναφορά
φακῆρ φουκαρᾶς	== ὁ φτωχὸς λαός, ὁ φτωχὸς τῶν φτωχῶν